

JUGOISTOČNI CRNOGORSKI DIJALEKAT

Jugoistočni crnogorski govori obuhvataju kao što im i samo ime kaže jugoistočnu polovinu Crne Gore, ali prelaze i u neke susjedne oblasti Srbije. Na jugozapadu i zapadu granica ide obalom Jadranskog mora od Ulcinja do Perasta u Boki Kotorskoj. Na jugu većim dijelom graniči s sa albanskim jezikom, dok prema sjeverozapadnim crnogorskim govorima međa ide od Perasta prema Grahovu i Kolašinu, prema Bijelom Polju, presijeca Lim i dopire južno do Brodareva, gdje izbija na Ibar. Granica prema kosovsko-resavskom dijalektu uglavnom ide od Studenice na jug prema Ibarskoj Slatini do nadomak Kosovske Mitrovice, gdje skreće na zapad prema obroncima Prokletija do granice s Albanijom. Ovim govorima pripadaju i govori Ibarskog Kolašina, Petrovog Sela, Vrake u Albaniji i Peroja u Istri.

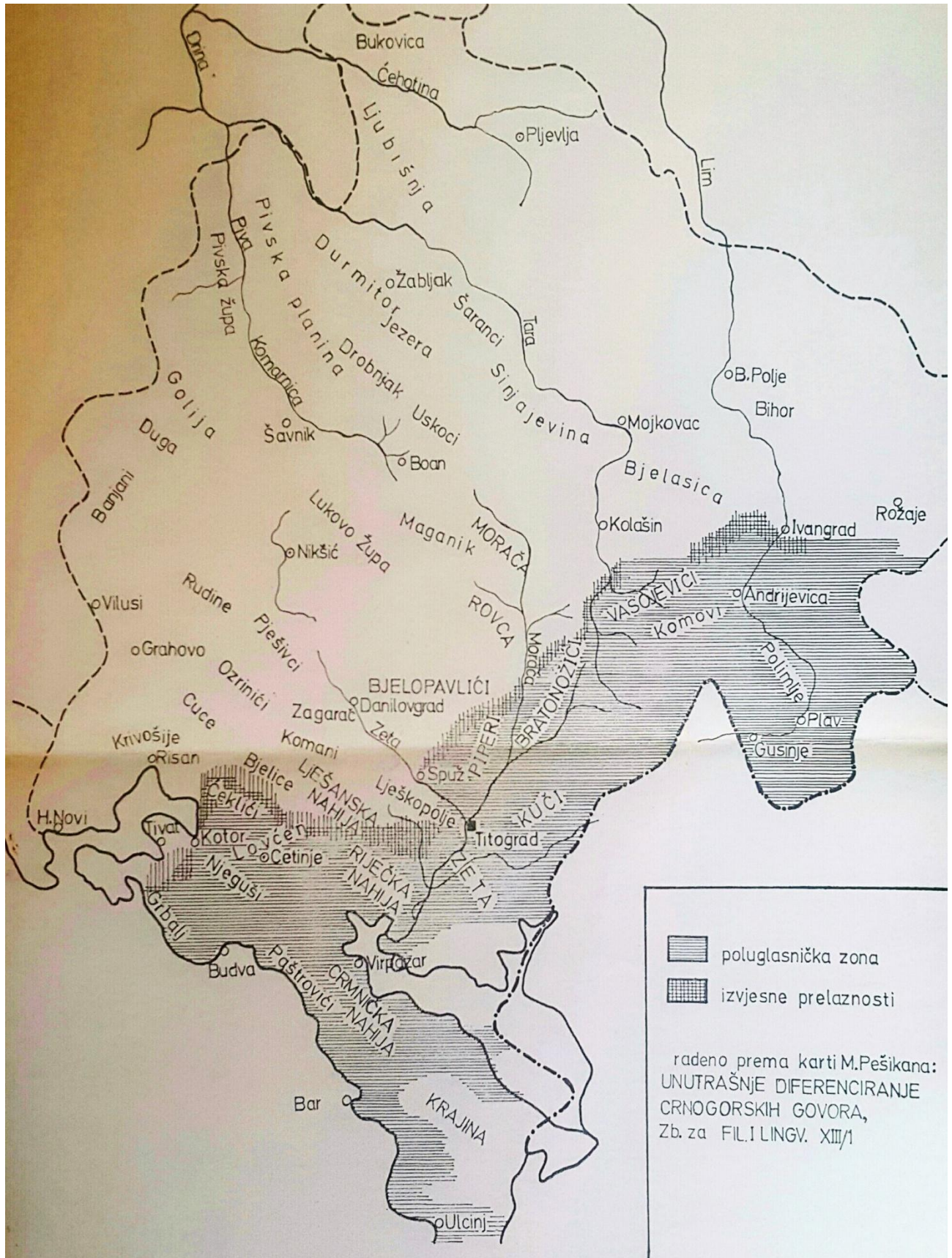
Refleks dugog jata u jugoistočnim crnogorskim govorima je dvosložan: *snijeg, donijet, vrijeme, klijesta, bijelo*. Od ovoga odstupaju govori Muslimana/Bošnjaka gusinjskog kraja i Podgorice, koji imaju ikavske forme (*mliko, sino*) i govor Mrkojevića, gdje dugo jat daje, pored */ije/, /je/ (sjeno)* i */e/ (svest, bela, besni, klet, ždrebe)*. Na cijelom terenu jugoistočnih crnogorskih govora registrujemo i sekundarne */i/jekavizme: kosijer, putijer, pancijer, pokrijeva* itd. Refleksi kratkog jata su, prvenstveno */je/*, ali notiramo i */e/* i */i/*. Prvi refleks registrujemo i s jotovanim konsonantom (*ćerat, međed*). Jedino kod labijala postoje naporedo obje mogućnosti (češće *pjesma, vjera, mjesec*, rijetko *pljesma, vljera, mljesec*), */e/* registrujemo sasvim rijetko (*prevoz, preći, prekršćen, goret*, pored *gorjet, prijeć*), dok */i/* nalazimo u riječima tipa *vijavica, grijat, biljeg, stio, želio* i sl. Područje jugoistočnih crnogorskih govora za razliku od svih ostalih govora štokavskih dobro je sačuvalo stariju leksiku, što je omogućeno njihovim istorijskim razvitkom, kako ističu brojni dijalektolozi, kao prostora na koji se malo useljavalo, a više s njega iseljavalo u druge krajeve.

Miloš Okuka ističe da u ovom govoru postoji cio niz riječi starog slovenskog porijekla koje i danas žive u ruskim govorima i književnom jeziku, na jednoj strani, a na drugoj strani mnoštvo autohtone leksike:

- ❖ *zajazit* = učiniti korist;
- ❖ *knego* = svekar;
- ❖ *gučit* = skrivati;
- ❖ *ira* = surutka;
- ❖ *znaven* = pametan;
- ❖ *cklo* = staklo;
- ❖ *ožica* = kašika;
- ❖ *predig* = odlazak iz jednog mjesta u drugo;
- ❖ *stimat* = častiti;
- ❖ *njivit* = gajiti, podizati, vaspitavati i dr.

Crnogorski jugoistočni govori u svoj leksički sistem apsorbirali su i više jezičkih slojeva romanskih starosjedilaca, što se posebno ogleda u toponomastici. Treba istaći da su mnogo veći uticaj imali neposredni uticaji iz romanskih jezika i govora, ali i turskoga jezika. Stoga su i romanizmi i turcizmi prodrli u sve sfere društvenog i kulturnog života. Uz to u ove govore pristizala je i leksika iz albanskog jezika, osobito u graničnim zonama i u onim mjestima u kojima je živjelo mješovito stanovništvo. O tome nam najrječitije svjedoči situacija u mrkojevićkom govoru, gdje je registrovano mnoštvo albanizama: bukulica = lisica, kadra = brežuljak; lupra = grm; prita = zasjeda i sl.

Radosav Bošković smatra da se svi crnogorski govori prema razvitku akcentuacije mogu podijeliti u četiri grupe. On u prvu grupu ubraja one crnogorske govore (Piperi, Kuči, Podgorica sa okolinom, Zeta i Bratonožići) u kojima akcent čuva svoje staro mjesto u svim položajima u riječi ukoliko nema morfološkog prenošenja i analoških ukrštanja u sistemu oblika: *munjâ*, *sestrâ*, *naròd*, *gredê*, *žene*. Drugu grupu čine govori (Riječka, Crmnička, Lješanska i Katunska nahija, izuzev Ozrinića, Zagarča i Komana, kao i Bar sa okolinom) u kojima je akcent sa posljednjeg sloga prenesen na prethodni slog, i to kao krakosilazni ukoliko je prethodni slog bio

 poluglasnička zona
 izvjesne prelaznosti
 radeno prema karti M. Pešikana:
 UNUTRAŠNJE DIFERENCIJANJE
 CRNOGORSKIH GOVORA,
 Zb. za FIL. I LINGV. XIII/1

kratak, a kao dugosilazni ukoliko je bio dug (djelimično prenesena akcentuacija bez uzlaznih akcenata): *múnja, sèstra*. Treću grupu, smatra Bošković, sačinjavaju govori Ozrinića, Zagarača i Komana, koju karakteriše postojanje dugog akcenta poluuzlaznog karaktera, resp. dugouzlazni akcentat, u onim slučajevima gdje je akcentat prenesen sa potonjeg sloga na prethodni dugi slog (djelimično prenesena akcentuacija sa jednim uzlaznim akcentom): resp. *múnja*. Govore Bjelopavlića (izuzev Vražegrmaca) i Vasojevića, Bošković svrstava u četvrtu grupu koja se odlikuje djelimično prenesenom akcentuacijom sa oba uzlazna akcenta: *múnja, sèstra, národ*.

Govore Riječke, Lješanske i Katunske nahije (izuzev Ozrinića, Komana i Zagarča) i Bara sa okolinom i govore Kuča, Pipera, Bratonožća, Zete i Podgorice s okolinom svrstali smo ih u jedan poddijalekat: starocrnogorsko - primorski jer ih mnogo više osobina zbližava, a razlikuje ih, uglavnom, samo postojanje (djelimično) ili nepostojanje prenošenja akcenta sa potonjeg sloga na prethodni.

Stoga, polazeći od osnovnih kriterijuma (akcentuacije i refleksa jata) izdvaju se četiri poddijalekta jugoistočnih crnogorskih govora:

- ❖ Starocrnogorsko-primorski;
- ❖ Ozrinićko-bročanski;
- ❖ Bjelopavlićko-vasojevićki i
- ❖ Sjeničko-novopazarski.